

BESLUT

2014-10-13

Dnr: 14/00804 och
1160**SAKEN**

Godmorgon, världen, P1, 2014-03-23 och *En bok, en författare*, UR (Kunskapskanalen), 2014-03-24, program om en nyutgiven bok; fråga om opartiskhet och saklighet samt respekt för privatlivet

BESLUT

Programmet *En bok, en författare* fällt. Granskningsnämnden anser att det strider mot kravet på opartiskhet.

FÖRELÄGGANDE

UR ska på lämpligt sätt offentliggöra nämndens beslut.

PROGRAMMEN

Godmorgon, världen den 23 mars 2014

En författare intervjuades i programmet med anledning av hans nyutkomna bok om A och kvinnorna kring honom. Programledaren sa i påannonseringen bland annat följande.

Men A och tre kvinnor blev efter ett uppmärksammat sommarläger för flickor 1988 dömda för misshandel och för sexuella övergrepp och medhjälp till sexuella övergrepp på flera barn. Trots de allvarliga domarna var det som om de kollektivt föll i glömska lite grann. Det menar författaren [namn] som nu har skrivit en bok om gruppens övergrepp och den ideologi som övergreppen byggde på.

Författaren svarade därefter på frågan hur han själv reagerat när han började läsa om A och kvinnorna.

Jag blev ju väldigt chockerande själv när jag satte igång med detta. Jag hade precis som alla andra en, jag visste vad de var dömda för men visste inte att ideologin gick så djupt och att det... övergreppen var så omfattande. Och att de var så besatta av småflickor. Och nu är inte jag ett offer men det är, har varit väldigt smärtsamt att skriva boken. Att dyka så djupt ner i människor som vill misshandla och förnedra, ja

förödmjuka småflickor. Och att det ligger i deras ideologi att de tror att på det sättet skapar man en ny och bättre människa och en ny och bättre värld. Det är bland de sjukaste ideologier som jag har satt mig in i alla fall.

Författaren berättade sedan hur tjejer kunde lockas in i kollektivet.

Man ska också veta att det är en väldigt genomgående, genomgripande manipulering av tjejer som kommit dit. En del har varit väldigt trasiga, sökande, unga. Har sökt en familj, en varm hand. Och B och C som lever ihop med A i dag, de är på ytan väldigt varma och charmerande kvinnor. Men de är också väldigt duktiga på att suga in unga kvinnor i sin egen gemenskap. Och där börjar sedan övergreppen.

Programledaren läste därefter ett utdrag från författarens bok och frågade honom i fall kvinnorna hade hämtat småflickor till A. Författaren svarade följande.

De ser A som total, som en totalt ofelbar ledare. Han är mästaren, han är herren och härskaren. När det gäller ridlägret är det bara att citera den här annonsen som jag har med på baksidan av min bok. Så här lyder den 'Sommarvistelse för djurintresserad flicka, nio till tretton år. Vi har åsna, hundar med mera. Du får hjälpa till med djuren, hushållet, trädgården. 35 kronor per dag. Vi ger trivsel, omsorg och fasthet'. Sedan ett telefonnummer. Just att sätta fasthet. Här kan man ju ana när man hör det ordet vad det kommer att handla om. Och det är ju klart sätter man ut en sån här annons så handlar det om att fiska in småtjejer till sin egen herre och härskare. Det är ju helt solklart.

Programledaren frågade därefter hur den här gruppen med A som ledare kunde upplevas som ett skämt eller en alternativ livsstil i media trots att de var dömda för brott mot barn. Författaren svarade följande.

Alltså, när allting hände 1988 så fanns det ingen som försvarade dem. Och jag har gått igenom 50 olika klipp, från Aftonbladet och Expressen, speciellt. Jan Guillou gjorde ett program, Rekordmagazinet där han var övertygad om att de var skyldiga. Men de har varit väldigt duktiga på att försvara sig själva. Och massmedia har både glömt och förträngt de här övergreppen. Kanske just för att, särskilt B, är väldigt duktig på att föra ut sektens egen syn. Vi har blivit oskyldigt dömda.

Programmet avslutades med att författaren sa bland annat följande.

Och det som är mest beklämmande med alltihopa det är att varken A, B eller C tycker att de har gjort något fel. De säger att vi har sonat vårt brott. Ja, det har de gjort i lagens mening. De har suttit av sitt straff men de tycker inte de gjorde något fel. Och precis som jag citerade i boken de hade velat fortsätta att skapa med tjejerna. Det är det som är deras mål och de har fortfarande samma intresse i dag.

En bok, en författare den 24 mars 2014

Författaren intervjuades i programmet med anledning av hans nyutkomna bok om A och kvinnorna kring honom. I intervjun sades bland annat följande.

(Programledare) – Det blev ju väldigt mycket skrivelser om A och de här kvinnorna på 80-talet. 1988 så hade han och tre av de kvinnorna som han levde med då ett slags sommarläger för barn. Och tre barn lyckades rymma därifrån och kunde vittna om fruktansvärda övergrepp som de hade varit med om. Och A och kvinnorna dömdes till

fängelse, men i tidningarna handlade det väldigt mycket om att de var en sexsekt och det skrevs spaltmetrar om den här risterapin som de höll på med. Varför tycker du, 25 år senare, att den här historien ska berättas igen? Vad är det du vill att vi ska prata om nu? (Författaren) – Men jag tänker att det har ett allmänintresse, dels för att det handlar om en av de mest slutna och totalitära grupper som har funnits i Sverige. Jag skulle vilja påstå att det är den farligaste sektliknande gruppen som vi haft i Sverige någonsin. (Programledare) – Varför har de varit så farliga? Eller är farliga. (Författaren) – Därför att det finns en ideologi om att kvinnor och småflickor, alltså barn, behöver den här risterapin som innebär liksom smisk med björkris på naken stjärt, att det skulle få de här kvinnorna och barnen att blomma, att förlösas, som de själva säger. Och det bygger på en ideologi, som enligt vad de själva säger, på att kvinnan i sitt innersta väsen vill bli tagen i bruk och tagen i bruk innebär att hon då ska tuktas till frihet genom sexuella lydnadslekar som att bli ledd i hundkoppel, smiskas, pillas i underlivet och ställas i skamvrån. Och det är ju en väldigt farlig ideologi. Och jag vill visa på att människor har dragits in i detta, både män och kvinnor och ungdomar och att de faktiskt är dömda för grova övergrepp på småtjejer. (Programledare) – De är ju dömda och de har suttit i fängelse för det de har gjort. Men har de inte lämnat den här ideologin? Har de kvar den? (Författaren) – Det är ju det som, jag tycker, är en del av allmänintresset. Om de hade begått övergrepp, de hade suttit i fängelse för det, och tagit avstånd för sina handlingar och bett de här tjejerna om ursäkt, så de kunde få någon slags upprättelse. Men de har ju fortsatt att hävda att de är oskyldiga, att de är dömda i en modern häxprocess och att samhället, det genererade, dekadenta samhället, som inte förstår en annorlunda livsstil har dömt dem. Men jag vill lyfta fram offrens berättelser och en av offren som var med på ridlägret 1988, hon heter [namn]. Och hon är faktiskt med under sitt riktiga namn. Hon vill slippa skammen och känna den här enorma liksom skulden som hon har känt. Ungefär som om det här har varit hennes eget fel. Och berätta sin historia och jag vill sätta in [namn] historia med det här A-kollektivets historia från mitten av 70-talet fram till i dag, där fortfarande unga kvinnor söker sig till A och hans så kallade risterapi. (Programledare) – Vad hade du för bild av den här gruppen innan du åkte dit? (Författaren) – Kanske som många andra, att jag visste vad de var dömda för, jag hade läst [...]. Jag hade ju en bild, jag kände ju egentligen att de var skyldiga, men jag hade också en bild av att det kanske hade blivit en smula förstorat därför att de lever så pass annorlunda liv och tre kvinnor som då, de var faktiskt fyra kvinnor som levde med A 1988. Men att man gör sig lite lustig över dem och man tycker att A är lite mer av ett skämt. Och jag har skämtat själv många gånger om A. Men jag kan säga, att jag gör inte det längre. Därför att när jag hade varit uppe där och känt hur de levde och sen intervjuat en av kvinnorna, B, som har levt med A längst. Jag har träffat henne två gånger i A:s lägenhet i Vällingby, så förstod jag att deras ideologi är djupt förankrad i dem själva, de tror på det till 100 procent att det är bra att slå barn, att det är bra med sexuella lydnadslekar för småtjejer mellan, vad ska man säga nio år och uppåt.

Författaren sa därefter att B och C var väldigt manipulativa och väldigt uträknande med repeterade svar. Författaren svarade därefter på frågan varför han kallar dem för en sekt.

(Författaren) – Alltså det här kollektivet runt A har ju inte bara varit tre stycken, utan på 80-talet så bodde de i Värmland i en gård och där var det elva personer som bodde, både barn och vuxna. Men de har samlats kring A, som den store ledaren, som mästaren, eller som B säger 'livets ombud'. Han kan livets lagar, han kan tolka livets lagar och han kan också lära ut dem. Och den viktigaste av livets lagar är det kärleksfulla riset och risterapi som får kvinnor att förlösas och blomma. Så ibland kanske det inte har varit som en sekt, men vissa gånger och vissa somrar kring A med kurser och allt möjligt som har varit där med lydnadslekar och smisk, så kan man nog säga att det har varit en sekt eftersom det har funnits en grundläggande ideologi och en ledare och att här finns sanningen och att allting utanför är osant. (Programledare)

– Idéen är ju här att kvinnorna ska underkasta sig mannen i det här fallet då främst A. Men det är en väldigt tydlig mans- och kvinnoroll, som framkommer när du pratar med kvinnorna. Berätta om den, hur ser de på sig själva och på hur de som kvinnor ska vara tillsammans med honom. (Författaren) – Alltså de har, det finns en bonad i ett av husen på 80-talet då i värmländska Blombacka, där fanns en bonad där det stod 'En lydig kvinna är en lycklig kvinna'. Att som kvinna, en kvinna ska vara underordnad mannen, mannen bestämmer i allt, mannen är alltid styrande. Kvinnan blir inte mindre av att hon styrs av mannen, utan hon fullkomnas i detta. Och att vara då kvinna, som jag sa, är att kolla i ditt innersta väsen som kvinna är att du vill bli tagen i bruk och det med hjälp av olika sexuella hjälpmedel, som de här lydnadslekarna, som jag har pratat om, och risterapin. Du ska passa upp och göra allt för mannen, men i den rollen som kvinna, det är där du blir stark. Så en tuktrad kvinna är ... eller en kvinna skall tuktras till frihet och sen kuvas till mod. Och sen har de en annan mening som är väldigt central för det här kollektivet, det är att självständighet genom lydnad. Så när du lyder mannen, det är då du är självständig. Vilket är en nästan omöjlig kombination, men för dem får de ihop det.

Intervjun avslutades med frågan om författaren i sitt arbete med boken blev utsatt för manipulation. Följande sades.

(Programledare) – Jag menar att du berättar i boken att du kan inte riktigt ställa alla frågor du egentligen vill, du får inte träffa dem så mycket som... Du kunde känna att du liksom dansar en svår dans för att komma dem nära. (Författaren) – Jag det är alltså, jag tog mina erfarenheter av att ha varit med i en sekt, alltså. Att en sekt, eller en totalitär grupp, vi behöver inte lägga in alltihopa in i ordet sekt, men en sådan här totalitär grupp de vill föra fram sitt budskap, de vill missionera om sitt budskap, i det här fallet risterapin. Om inte de får göra det så är intervjun meningslös. Jag får ställa vissa frågor, men till en viss gräns. Jag visste det från början. Ställer jag för hårda frågor, då kommer de att säga "dörren är där" och det blir ingen bok och inga fler intervjuer. Ändå var det ju så att B bröt kontakten med mig efter ett möte i Bågegården och två samtal i A:s lägenhet i Vällingby för att jag helt enkelt kände att jag var tvungen att ta upp det de är dömda för. Där bröt de kontakten och det är typiskt klassiskt för auktoritära grupper, sekter, att göra det. Hon kände väl att [författarens namn] är inte språkröret, vårt språkrör utåt, utan han står på fiendesidan: Klipp direkt!

Programmet avslutades med tre korta textfrågor till författaren. I en textruta stod frågan "Ditt största WOW under arbetet med boken?". Författaren svarade följande.

När jag knäckte koden, när jag förstod alltså hur A-kollektivets tänkande var, hur genomgripande det var, då tänkte jag: Jag har knäckt koden, nu fattar jag hur de tänker.

ANMÄLAN

Programmen är anmälda av B som även fått medgivande från A och C till prövning av respekt för privatlivet. Anmälarna kritiserar programmen på följande grunder.

Godmorgon, världen

I *Godmorgon, världen* omnämns en gärning A är dömd för år 1988--89 och som redan vid rättegångarna var nio år gammal, alltså något som, med utgångspunkt

från i dag, ska ha hänt för 35 år sedan. Händelsen publicerades i en rad tidningar i samband med rättegångarna. I *Godmorgon, världen* framgår inte den mycket viktiga informationen att den omnämnda händelsen var för så länge sedan. Det framgår inte heller att inget nytt i den riktningen hänt sedan avtjänade straff för mer än 25 år sedan. Under åren efter fängelsedomarna har inte någon kontakt alls skett med någon flicka under myndighetsåldern.

Författaren står inte bara oemotsagd, utan programledaren hjälper oreserverat till att med ledande frågor föra ut hans budskap. Före programmet mejlade B programledaren med information om på vilka sätt författaren har fel. Exempelvis det viktiga att det inte någonstans finns belagt att anmälarna efter avtjänat straff har intresserat sig för minderåriga, inte i en enda intervju som gjorts genom åren pratar anmälarna om annat än smisk och skapande mellan vuxna. Ändå tar programledaren ingen hänsyn till den information hon fått, tar inte heller kontakt, utan medverkade reservationslöst i den ensidiga och snedvridna beskrivningen av anmälarna. Bland annat frågar hon om en mamma som med sin dotter var på A:s sommarställe på 70-talet och får det att låta som om det var helt nyligen och aktuellt i dag. Ändå var det för mer än 35 år sedan som den mamman senast var i kontakt med A.

B och C framställs som ”våldigt duktiga på att fiska in småflickor och unga kvinnor till gemenskapen och där börjar sedan övergreppen”. Detta sägs i presens, som om det pågår i dag. Vill då betona att A är 90 år, risken att han ska begå övergrepp, på vare sig unga eller gamla, är inte särskilt överhängande. Och han har varit gammal länge, även 80 år är en ansevärd ålder för en man. Ett brev citeras i programmet som bevis på detta ”infiskande”. Att brevet är från tiden före rättegångarna nämns inte, inte heller att det är ett privat brev (skämtsamt skrivet och inte till för andras ögon). Att begå övergrepp är en kriminell handling.

Författarens bok om anmälarna är en helt igenom kränkande och uppviglande bok som inte tillför något nytt, som rapar upp gammalt och får det att låta som om det är något aktuellt i dag. Boken är så bemängd med osanningar, snedvinklingar och sakfel, att hela boken utgör ett förtal. Och den grundläggande tesen, att anmälarna är en totalitär sekt, en av Sveriges farligaste, faller pladask av att inget i författarens bevisföring är sant.

Att Sveriges Radio (SR), som ger sken av objektivitet och nyansering, ställer sig bakom ett sådant program som programledarens intervju av författaren är därför mycket märkligt. Enligt författarens blogg på Norstedts webbplats framgick att de träffats privat som vänner. Programmet känns som en ren vänskaps-korruption av programledaren. Det framstod som mycket oetiskt av henne, att okritiskt och utan reservation, hjälpa författaren att lansera sin bok.

En bok, en författare

A, B och C framställdes genom hela programmet på ett sätt som inte stämmer alls med verkligheten och som ger allmänheten en helt felaktig bild av dem. Författaren påstod i programmen att det finns en ideologi som går ut på att ”misshandla och förnedra småflickor”. Det finns ingen ideologi där barn är inblandade. De får därmed svårigheter i sina liv som de under de senaste 25 åren kämpat för att bygga upp. Uttalandet från författaren att de är manipulativa och har manipulerat honom anser de var mycket kränkande.

Författaren har missförstått uttrycket att ”bli tagen i bruk”. Med att bli tagen i bruk menas att bli använd av livet, att vara till nytta som människa, att känna sig behövd. Det handlar inte om att underkasta sig sexuella lydnadslekar eller smisk, det är en feltolkning av begreppet som leder helt fel och som är kränkande eftersom den är missvisande.

Författarens uttalande om att A, B och C skulle vara en totalitär grupp och vara den farligaste sektliknande gruppen som Sverige någonsin haft var förtal. De är tre personer som lever tillsammans. A är 90 år gammal och kan inte styra över B eller C. De styr själva över sina liv.

B kritiserar även författarens uttalande.

Men de har ju fortsatt att hävda att de är oskyldiga, att de är dömda i en modern häxprocess och att samhället, det degenererade, dekadenta samhället, som inte förstår en annorlunda livsstil har dömt dem.

B anför att de aldrig har pratat om det degenererade, dekadenta samhället. Detta var ett påhitt som tillskriver A, B och C ett nedvärderande intryck av deras förhållande till samhället. De anser att Sverige har ett fint samhälle, med en fin demokrati och med en folkanda av öppenhet och tolerans i mångt och mycket. De anser sig dock oskyldigt dömda och har rätt att säga det.

Författaren påstår vidare att elva personer bodde på gården under 1980-talet och att det därför kan kallas för en sekt. Med A som den stora ledaren, som mästaren och ”livets ombud”. Författaren påstod senare i programmet att ”ideologin” samlat ihop 20 till 50 kvinnor och några tonårskillar. B anför att det bodde sex vuxna och två barn på gården år 1985 och tre personer har bott på gården de senaste 20 åren. A har hållit i kurser men han har aldrig varit den stora ledaren eller mästaren, inte heller livets ombud. Det finns ingen ideologi eller gemensam syn. Det finns ingen ledare och ingen som gör anspråk på att veta någon sanning. B anför att de inte tillhör någon sekt. Det de kallat ”livets lagar” handlar om tvingande omständigheter i livet som människor måste anpassa oss till, vare sig de vill eller inte. Exempelvis om man lägger handen på en varm kokplatta bränner man sig, om man går ut i gatan bland bilar kan man bli påkörd, om man går tunt klädd i köldgrader fryser man. Det är inte en tolkningsfråga att vi alla någon gång ska dö, det är ett otvetydigt faktum, en livets lag.

Enligt B har författaren helt missuppfattat deras syn med att kvinnan alltid ska lyda mannen. De har aldrig levt så själva och skulle aldrig rekommendera det heller. För det skulle nog inte bli så bra för varken mannen eller kvinnan, särskilt inte i deras kultur som kräver oerhörd självständighet av kvinnor. Om någon har passat upp i familjen så är det A, som innan han blev gammal var den som alltid jobbade mest och pysslade om kvinnorna på alla möjliga sätt. Författaren hänvisar till en bonad i ett av husen på gården där det stod ”En lydig kvinna är en lycklig kvinna”. B anför att bonaden var en skämtskylt uppförd i ironi. B anför vidare att hon inte bröt kontakten med författaren för att han frågade om rättegångarna. Hon bröt kontakten för att författaren misstolkade henne grovt i sina intervjukrifter.

PROGRAMFÖRETAGENS YTTRANDEN

Sveriges Radio

SR anser att *Godmorgon, världen* överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet samt bestämmelsen om respekt för privatlivet och anför i huvudsak följande.

Opartiskhet och saklighet

Utgångspunkten för inslaget var alltså författarens nyutkomna bok. Den hade väckt stor uppmärksamhet och författaren framträdde i flera medier där han berättade om det han skildrade i boken. Författaren har de senaste åren ägnat stor del av sin tid åt att granska svenska sekter och övergrepp som de begått, framför allt mot barn och unga. Kollektivet beskrivs i boken som en sluten värld där A är en ”härskare” som skapar stränga rutiner för de kvinnor och barn som vistas där. Vad gäller sakligheten vill SR framhålla att författaren har hämtat sakuppgifterna till den nu aktuella boken i första hand från domar och i vissa fall från intervjuer med kollektivmedlemmarna. SR har ingen anledning att tvivla på att de uppgifter han framför i inslaget stämmer mot den bakgrunden. Vidare är författaren en så kallad tillfällig medverkande för vilka kraven på saklighet och opartiskhet ställs längre enligt granskningsnämndens praxis.

Det framgick tydligt i såväl inslaget som påannonsen, att domarna i målen kom i slutet på 1980-talet. Även om författaren i vissa delar av intervjun talar i historisk presens, vilket ofta sker vid referat av en dåtid som skildras i nutid, framgår det att det handlar om händelser långt tillbaka i tiden. Bland annat refereras det till hur A levde på 1970-talet och hur han då övergreppen uppmärksammades var en känd grafolog. Det framgick också att A, och de övriga anmälarna, inte delade författarens eller domstolens beskrivning.

SR bjuder regelmässigt in författare att prata om sina senaste verk. Det är inte alltid möjligt att vid varje sådant tillfälle också bjuda in de som av olika skäl omnämns eller kritiserats i de böcker som diskuteras. Däremot redovisas som

regel en kritiserad parts uppfattning i sådana sammanhang. I det nu aktuella fallet framförde författaren i inslaget att anmälarna inte anser att de ”gjort något fel”, att de ansåg sig vara felaktigt dömda samt att de än idag brukar hävda sin rätt att leva som de vill i media. Detta bekräftas också av den intervju som Lotta Bromé gjorde med B den 6 mars 2014 i *P4 Extra* där B framhåller att de är felaktigt dömda enligt henne och att det som ägde rum inte var brottsligt och så vidare. Där sa hon även att författarens bok innehåller felaktigheter. Angående B:s invändning att det inte fanns någon ideologi vill SR framföra att detta är en teori som en barnpsykolog framförde i författarens bok. Det sades i inslaget. Psykologen menade att A, i likhet med andra som begår sexuella övergrepp mot barn, skapat en ideologi för att rättfärdiga sin sexuella läggning. Angående detta säger dock författaren att det på 1970-talet inte var ovanligt med olika ideologier så som exempelvis primalskriksterapi. Även här sätts alltså händelserna in i ett sammanhang på 1970-talet.

Efter intervjun med författaren kontaktades redaktionen av B som framförde samma synpunkter som framförs i anmälan. Eftersom författaren i direktsändning kunde tolkas som att gruppen hade samma intressen i dag beslöt redaktionen att erbjuda B ett genmäle. Genmälet gjordes i intervjuform och inslaget sändes i påföljande program den 31 mars 2014 i enlighet med kravet i sändningstillståndet. B fick då möjlighet att ge sin och de övriga anmälarnas version av gruppens aktiviteter på 1980-talet och det tydliggjordes att varken hon eller någon annan i gruppen varit misstänkt för oegentligheter med barn efter de fällande domarna meddelats. Dessutom menade hon att det inte fanns någon ideologi i botten. På programledarens fråga om det fanns något mer anmälaren ville framföra blev svaret nej. Därmed anser programbolaget att anmälarna har fått bemöta den kritik som framförts i intervjun med författaren.

Respekt för enskilds privatliv

Händelserna som låg till grund för boken och därmed inslaget är mycket välkända, och sedan tidigare mycket uppmärksammade. A samt de två namngivna anmälarna som han lever med än i dag har varit centralfigurerna i det som hänt. Det var de två namngivna kvinnorna som ägde gården som lägret ägde rum på och de annonserade efter flickorna som senare berättade om de sexuella övergreppen. SR anser att det inte vore möjligt att prata om boken utan i sammanhanget i alla fall delvis identifiera anmälarna. Detta spelade in i bedömningen om inslaget kunde göras i den nu aktuella formen i direktsändning.

Syftet var att skildra ett historisk skeende i den tidsanda den ägde rum och ge lyssnarna, även de som inte sedan tidigare kände till detta, en bild av det som inträffat. SR är medvetet om att rapportering om brottslighet långt tillbaka i tiden kan innebära ett intrång i den enskildes integritet men anser med hänvisning till syftet och allmänintresset att det var motiverat i det här fallet. Granskningsnämnden har i tidigare beslut slagit fast att det måste vara möjligt att

belysa ämnen av stort allmänintresse genom skildring av ett konkret fall även om ett visst intrång i någons privatliv uppkommit (SB 73/95, 393/00 och 807/06).

SR vill även anföra att anmälarna under åren återkommande medverkat i många mediala sammanhang. B har bland annat skrivit en bok om hur hon upplevt händelserna. Samtliga anmälare medverkade också i programmet i *P3 Dokumentär – A och hans kvinnor* som sändes i maj 2009. De berättade där, alla tre, sina versioner av vad som hände på gården den aktuella sommaren.

Som ovan nämnts framträdde B också i en längre intervju i *P4 Extra* i samband med att författarens bok släpptes. Där kommenterade hon delvis domarna och fick tillfälle att framföra att författaren, enligt henne, har fel i flera saker som han påstår. Hon har också begärt att få medverka i *Godmorgon, världen* och representerade då även de övriga anmälarna. I genmälesbegäran ställde B krav på att få lika mycket tid i programmet som den intervju som sändes med författaren. Vidare har hon i vi-form skrivit en debattartikel på SVT Debatts hemsida med anledning av författarens bok där hon skrev under med sitt namn ”sambo med A”. Således har anmälarna även på senare tid sökt offentlighet även gällande de händelser som de fälldes för vilket också motvriar in slagets utformning.

Sveriges Utbildningsradio

Sveriges Utbildningsradio (UR) anser att *En bok, en författare* överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet samt bestämmelsen om respekt för privatlivet och anför i huvudsak följande.

Frågan om opartiskhet och saklighet

Utgångspunkten för programmet var alltså en intervju av författaren om hans nyutkomna bok som väckt stor uppmärksamhet. Författaren hade blivit intervjuad i flera medier där han berättat om boken och arbetet med densamma.

Författaren har de senaste åren ägnat stor del av sin tid åt att granska svenska sekter och övergrepp som de begått, framför allt mot barn och unga. Vad gäller sakligheten vill UR framhålla att författaren har hämtat sakuppgifterna till den nu aktuella boken i första hand från domar och intervjuer med kollektivmedlemmarna. Mot den bakgrunden har UR ingen anledning att tvivla på att de sakuppgifter han framförde i intervjun stämmer. Detsamma gäller de delar av intervjun som handlade om hans egna upplevelser av sina kontakter med anmälarna samt hans personliga värdeomdömen. Författaren är dessutom en så kallad tillfällig medverkande för vilka kraven på saklighet och opartiskhet ställs lägre enligt granskningsnämndens praxis. Enligt UR framgick det tydligt vid flera tillfällen i programmet att domarna i målet kom i slutet av 1980-talet. Trots att författaren i delar av intervjun talar i historiskt presens, något som är vanligt vid referat av en dåtid som skildras i nutid, framgick det enligt UR att det handlade om händelser långt tillbaka i tiden.

Programserien *En bok en författare* bygger på konceptet att författare bjuds in för att prata om aktuella böcker. Det är inte möjligt enligt programformen att även bjuda in de som av olika skäl omnämns eller kritiserats i de böcker som diskuteras. Däremot redovisas som regel en kritiserad parts uppfattning. I det aktuella fallet framgick under intervjun att anmälarna inte delar författarens eller domstolarnas beskrivning och att de har fortsatt hävdats att de är oskyldiga.

Anmälaren har vidare bland annat i SR vid flera tillfällen bemött den kritik som författaren för fram i sin bok och som också förs fram i UR:s intervju av författaren. UR kan konstatera att ingen av anmälarna i efterhand har kontaktat UR med en begäran om genmäle eller beriktigande.

Frågan om respekt för privatlivet

När det gäller frågan om respekt för privatlivet så är händelserna som låg till grund för boken mycket välkända, och sedan tidigare mycket uppmärksammade. A samt de två namngivna anmälarna som han lever med än i dag har varit centralfigurerna i det som hände. Det var kvinnorna som ägde gården som ”lägret” ägde rum på. UR:s bedömning är därför att det inte hade varit möjligt att prata om boken och arbetet med den utan i sammanhanget i alla fall delvis identifiera anmälarna.

UR anser att författarens bok och de slutsatser han där drar har ett stort allmänintresse varför UR valde att ta upp boken i programserien. UR är medvetet om att rapportering om brottslighet långt tillbaka i tiden kan innebära ett intrång i den enskildes privatliv men anser med hänvisning till syftet och allmänintresset att det var motiverat i detta fall. Granskningsnämnden har i tidigare beslut slagit fast att det måste vara möjligt att belysa ämnen av stort allmänintresse genom skildring av ett konkret fall även om ett visst intrång i någons privatliv därigenom uppkommer (SB73/95,393/00 och 807/06.)

UR vill även framföra att anmälarna under åren återkommande medverkat i många mediala sammanhang. B har också skrivit en bok om hur hon upplevt händelserna. Samtliga har även medverkat i programmet *P3 Dokumentär – A och hans kvinnor* som sändes 2009. Där berättade de alla tre, sina versioner av vad som hände på gården den aktuella sommaren. B medverkade också i SR:s *P4 Extra* i samband med att författarens bok släpptes. Där kommenterade hon delvis domarna och fick tillfälle att framföra att författaren, enligt henne, har fel i flera saker som han påstår. Hon har också begärt att få medverka i *Godmorgon, världen* och representerade då även de övriga anmälarna. Vidare har hon i vi-form skrivit en debattartikel på SVT Debatts hemsida med anledning av författarens bok. Således har anmälarna även på senare tid sökt offentlighet även gällande de händelser som de fälldes för vilket också motiverar inslagets utformning.

Genmäle i *God morgon, världen* den 31 mars 2014

Granskningsnämnden har tagit del av det uppföljande inslaget som sändes den 31 mars 2014 och som SR hänvisar till i sitt yttrande.

I genmålet berättade programledaren att B hade hört av sig till redaktionen för att förtydliga att det inte fanns några andra domar som tyder på att övergrepp på minderåriga har fortsatt efter händelserna på 1980-talet. I genmålet sades följande.

(B) – Vi var med om en rättsprocess. Vi blev dömda för allt som lades oss till last. Man trodde helt och hållet på målsägarna och ingenting av vad vi sade. De fick helt rätt i allt. Vi blev dömda i två rättegångar och vi avtjänade våra straff. Efter det finns det ingenting som handlar om minderåriga flickor. Ingenting. Ändå nämns inte det i programmet utan det låter precis som om det har fortsatt hela den, vad ska vi kalla den för, den tillvaro som vi hade då innan. Men vi lade av precis. Så, där kan man väl säga att samhället lyckades för vi tog rättelse av rättegångarna och av straffen och ändrade på oss, precis som samhället vill. Och då tycker inte jag att man fortfarande ska hängas ut och bli, ja, förföljd skulle jag vilja kalla det för, i dag för detta. Det har inte hänt någonting på dessa 25 år. Ingen tidningsintervju, ingen misstanke om någonting. Vi har inte ens själva tänkt tankar om minderåriga. Ändå säger [Författarens namn] i programmet att det här fortsätter än i dag. Det har jag att invända mot programmet. (Reporter) – [Författarens namn] talar också om att det ni har gjort vilar på en ideologisk grundsyn. Vad är din bild av det? (B) – Ja, det är den bilden att när de här rättegångarna har varit, precis som jag nyss sade, så har vi släppt alla tankar på något som har med minderåriga att göra. Den ideologiska grunden i så fall är våra egna erfarenheter av smisk mellan vuxna. Och där var vi jättetydliga i den intervjun som gjordes med [Författarens namn] när han var här.

B:S KOMMENTAR

Med anledning av SR:s och UR:s yttrande anför anmälarna bland annat följande.

Frågan om opartiskhet och saklighet

SR och UR menar att sakligheten är tillgodosedd genom att författaren i sin granskning hämtat sina sakuppgifter från i första hand domar och viss mån från intervjuer av anmälarna. SR och UR gjorde här misstaget att reservationslöst utgå från att författaren förhållit sig sakligt till källmaterialet. En advokat, expert på medierätt med mera, är av en annan uppfattning. Han rubricerar en mängd uppgifter i boken som grovt förtal, i en inlägga som överlämnats till Norstedts. SR och UR hade definitivt anledning att tvivla på saklighet och opartiskhet i författarens framställning, eftersom anmälarna redan innan intervjun i ett brev till programproducenterna påtalade detta.

Intervjuaren i *En bok, en författare* sa också ”Idén är ju här att kvinnorna ska underkasta sig mannen, i det här fallet då främst A.” Författaren svarar på det att anmälarna menar att ”en kvinna ska vara underordnad mannen, mannen bestämmer i allt, mannen är alltid styrande.” Det finns ingen sanning i dessa påståenden. Anmälarna lever absolut inte så. Det är med den utgångspunkten A kan utmålans som en enväldig ledare. Och det, i kombination med påståendet om

deras ideologi, mynnar ut i att utmåla dem till en farlig totalitär sekt. Påståendet att anmälarna tror att ”här finns sanningen och allting utanför är osant” förstärker ytterligare bilden av isolerad fanatisk sekt.

Självklart är det inte möjligt att bjuda in andra än författaren när det handlar om att presentera en bok. Anmälarna hade verkligen inte tänkt att de skulle bli inbjudna heller. Men just för att programmet har den slutna formen är det extra viktigt att den som leder programmet, det vill säga intervjuaren, håller sig saklig och objektiv.

SR menar att anmälarna har fått ge sitt genmäle i *Godmorgon, världen*. Detta stämmer, men ger ändå inte SR rätten att ge felaktig information om dem. Inslaget med författaren var över sju minuter långt, medan genmålet klipptes ner till mindre än en minut. Den verkliga intervjun av B var dock betydligt längre och då frågan kom om hon hade något mer att tillägga insåg hon att det inte skulle hinnas med att säga så mycket mer. Hon visste ju inte då att det hon redan sagt skulle förkortas ner så kraftigt.

Frågan om respekt för privatlivet

Det kan inte finnas ett allmänintresse av att bli förd bakom ljuset genom att få felaktig information. I allmänintresset måste i så fall ligga att man tydligt håller isär nutid och sådant som skett för mer än 25 år sedan. Även SR måste inse att en utveckling sker inom och utom de människor man vill belysa och att förhållandena kan ändras väldigt mycket, särskilt när något så dramatiskt inträffat som det som hände oss. Det är inte sakligt att inte betona detta i en framställning och se till hur saker är i nutid, och belysa det i förhållande till dåtid. Respekten för den enskildes privatliv handlar inte bara om offentliggörande av namnet, utan även om att inte kränka personens sätt att leva. Genom att koppla ihop anmälarnas sätt att leva med övergrepp på barn och med att leva som en totalitär sekt, blir det en kränkning för var och en av dem personligen. Vem vill förknippas med detta? Om det nu har funnits en grund för sådana påståenden för 25 år sedan, så gör det absolut inte det idag.

UR påstår att det finns en tydlig gräns mellan nutid och dåtid vilket anmälarna inte heller håller med om. Visst, man kan tala i så kallad historisk presens, men då får man i sammanhanget visa att förhållandena inte gäller nu och inte har gällt de senaste 25 åren. Som det låter i programmet så är anmälarna i dag en farlig, totalitär sekt. Vilket exempelvis tydligt uttalades när intervjuaren sa ”Varför har de varit så farliga? Eller är farliga ..” och författaren svarade ”Därför att det finns en ideologi om att kvinnor och småflickor, alltså barn, behöver den här risterapin som innebär ...”. Kan det förstås på annat sätt än att det i dag finns denna ideologi? En sådan ideologi är straffbar, eftersom den skulle uppmuntra till brottsliga handlingar, vilket gör det osanna påståendet extra allvarligt.

Att anmälarna försvarat sig mot påhopp i olika sammanhang kan inte heller hållas emot dem. Deras agerande gentemot media kan inte ge SR fritt spelrum att sprida osanningar. SR har i enlighet med sitt public serviceuppdrag ett ansvar att förmedla saklig information, och det har man misslyckats med i det här fallet. Detta alldeles oavsett vad anmälarna gjort eller inte gjort. Det sägs också att de i SR vid flera tillfällen kunnat bemöta uttalanden från författaren. Det korta inslag på mindre än en minut som gavs i *Godmorgon, världen* där B försökte lägga till rätta alla de felaktigheter som sagts i just det programinslaget urskuldade inte UR:s alla felaktiga påståenden som fälldes långt senare. UR:s intervju har anmälarna inte bemött. Det är också på sin plats att påpeka att det är mycket, mycket svårt att freda sig när en mediebild blir fel. Det är omänskligt att kräva det av en privatperson utan mediala resurser bakom sig.

Att A, B och C identifierades i programmen är ju självklart och inget att säga om. I boken är de identifierade med både namn och bild. De har själva valt att stå för sina liv offentligt. Just därför är det extra viktigt att de utsagor som görs om deras personer, och hur de lever tillsammans, är korrekta och skildrar den verklighet som faktiskt är och inte en påhittad, som görs för att skapa sensation och vigla upp till mobbing och förföljelse mot dem. Anmälarna är kända. Människor i deras trakt, och i hela landet, känner igen dem var de än visar sig och vet vilka de är. Felaktiga och nedsvärtande beskrivningar drabbar dem hårt.

UR säger i sitt yttrande att det har stort allmänintresse att i sin programserie ta upp denna ensidiga och osakliga bok. Det är svårt att inse allmänintresset av att en 25 år gammal historia tas upp på nytt, utan att något nytt av allmänintresse har inträffat sedan dess. Boken innehåller inget nytt som inte varit vida publicerat sedan lång tid tillbaka. Anmälarna har under den tid som gått sedan rättsprocessen och avtjänade straff arbetat på att bygga upp sina liv i en tro att de ska kunna lämna det gamla bakom sig och kunna bli betraktade av omgivningen som de är i dag.

Att anmälarna under åren medverkat i mediala sammanhang ger inte heller författaren och UR samt SR rätt att framställa anmälarna på ett felaktigt sätt. Det är oerhört svårt att freda sig mot en felaktigt framställd bild, eftersom den biter sig fast hos människor och att försöka förklara kan till och med ses som ett ytterligare "bevis" på att de "ljuger".

UR:S TILLÄGGSYTTRANDE

UR vidhåller efter ytterligare efterforskningar att varken programmets producent, projektledare eller ansvarig utgivare har kontaktats innan sändning. Däremot har programledaren i efterhand erhållit ett brev från anmälarna vilket hon valde att inte besvara.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

UR och SR ska utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i televisionen respektive radion (13 § respektive 14 § i sändningstillståndet). Kraven på opartiskhet och saklighet tillämpas enligt granskningsnämndens praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Med hänsyn till den vidsträckta yttrandefriheten kan kraven ställas lägre i fråga om intervjuade, debattdeltagare och andra så kallade tillfälliga medverkande. Om allvarlig kritik riktas mot en klart utpekad part ska dock den kritiserade få bemöta eller kommentera kritiken. Som regel ska detta ske i samma program eller inslag.

Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilsedande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas.

UR och SR ska respektera den enskildes privatliv i programverksamheten om inte ett oavvisligt allmänt intresse kräver annat (15 § respektive 16 § i sändningstillståndet). Bestämmelsen är avsedd att ge skydd för den personliga integriteten. Den tillämpas även i fall med namnpublicering vid brott eller misstanke om brott.

Granskningsnämnden får besluta att ett programföretag som brutit mot villkor i sitt sändningstillstånd på lämpligt sätt ska offentliggöra nämndens beslut (17 kap. 10 § radio- och tv-lagen).

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Granskningsnämndens uppgift är att övervaka hur innehållet i sända program förhåller sig till de bestämmelser som gäller för sändningarna. Det ingår inte i nämndens uppgifter att pröva omständigheter kring tillkomsten av ett program eller inslag. Den del av anmälan som handlar om påstått privat vänskapsband mellan författaren och programledaren i *Godmorgon, världen* prövas därför inte av nämnden. Det ingår inte heller i nämndens uppdrag att pröva frågor om förtal.

Nämnden konstaterar att programmen utgick från en nyligen utgiven bok om A och kvinnorna runt omkring honom som den tillfälligt medverkande författaren hade skrivit. Det förhållandet att diskussionen utgick från bokens ämne och författarens beskrivningar medför inte i sig att programmet strider mot kraven på opartiskhet och saklighet. Nämnden anser inte heller att programledarnas förhållningssätt i de aktuella programmen strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

Nämnden konstaterar att anmälarna är kända sedan det mycket uppmärksammade fallet som ledde till fällande domar i fråga om misshandel, sexuella övergrepp och medhjälp till sexuella övergrepp på barn. I programmet redogjordes för fallet, domarna och författarens beskrivning av anmälarna i dag. I den mån det uppkom något intrång i anmälarnas privatliv till följd av detta får intrånget anses motiverat av ett allmänt intresse. Vid bedömningen beaktar nämnden vad programföretagen framhåller i sina yttranden om att anmälarna framträtt i flera offentliga sammanhang – även under senare tid – och gett sina kommentarer till fallet, domarna och den nytgivna boken. Mot denna bakgrund anser nämnden att programmen inte strider mot bestämmelsen om hänsyn till den enskildes privatliv.

Enligt nämnden innehöll dock båda programmen påståenden av författaren om anmälarna som innebar kritik av sådant slag som borde ha fått bemötas.

Nämnden konstaterar att SR erbjudit en möjlighet att bemöta kritiken i form av ett genmäle av B som sändes den 31 mars 2014. *Godmorgon, världen* strider därför inte mot kravet på opartiskhet.

UR har i sitt yttrande anfört att B före sändningen av *En bok, en författare* medverkade i SR:s program *P4 Extra* och där redogjorde för anmälarnas inställning till den framförda kritiken. UR har emellertid inte gett tillfälle till bemötande av kritiken inom ramen för sin egen sändningsverksamhet- och inte heller redovisat den uppfattning som varit känd för UR. Programmet *En bok, en författare* strider därför mot kravet på opartiskhet.

Detta beslut har fattats av Henrik Jermsten, K-G Bergström, Ingrid Carlberg, Leif Hedman, Jan Holmberg, Nedjma Chaouche Liljedahl och Dag Mattsson efter föredragning av Johannes Wik.

På granskningsnämndens vägnar

Henrik Jermsten

Johannes Wik